

Фразеологізм – це стійке словосполучення, яке ще називають фразеологічним зворотом чи крилатим висловом. Через те, що фразеологізм найчастіше неможливо перекласти дослівно (втрачається сенс), серед іноземців можуть виникати труднощі перекладу і розуміння. З іншого боку, такі фразеологізми надають мові яскраве емоційне забарвлення. Приклади фразеологізмів: «бувати в бувальцях» – мати досвід, «бити байдики» – ледарювати, заморити черв'яка – трохи поїсти, за тридев'ять земель – дуже далеко, товкти воду в ступі – повторювати одне й те ж, без царя в голові – нерозумний.

Основна особливість фразеологізму полягає в тому, що він, незалежно від того, скільки слів до нього входить, виражає одне поняття і вживається в мові як готова одиниця: собаку з'їв – досвідчений; Содом і Гоморра – безпорядок; ловити гав – бути неуважним; нема живої душі – безлюдно; куди Макар телят не ганяв – дуже далеко; носа не показувати – не з'являтися. У реченні фразеологізм виступає як один член речення: Головне, щоб свіжа копійка (підмет) забряжчала. Почули, як нагорі все ходило ходором (присудок). Такі шляхи, що ні пройти, ні проїхати.

За злитістю компонентів (слів), які входять до складу стійких фразеологічних сполучень, фразеологізми поділяються на фразеологічні зрощення, фразеологічні єдності, фразеологічні сполучення.

Фразеологічні зрощення – це такі стійкі словосполучення, значення яких не впливає із суми значень складових його слів, їх семантична самостійність втрачена повністю. Наприклад: водити за ніс – обманювати; брати під обстріл – критикувати; зарубати на носі – критикувати; на ноги поставити – виховати до дорослого віку.

Фразеологічні єдності – це такі стійкі словосполучення, загальне значення яких лише частково вмотивовується значеннями тих слів, що входять до їх складу: крапля в морі (мало), порошу не нюхати (не мати досвіду), заливатися слізьми (невтішно плакати).

Фразеологічні сполучення – це такі стійкі словосполучення, загальне значення яких повністю впливає із значення тих слів, які входять до їх складу: порушити питання, здобути перемогу, приступити до роботи.

Класифікація фразеологізмів за походженням:

Професійні фразеологізми: варити воду (з когось), з одного тіста, орати перелogi, прокладати першу борозну, попускати віжки, де тонко, там і рветься, розмотати клубок; білими нитками шите, *народні звичаї та обряди*: давати гарбуза, облизати макогона, як засватаний; *вірування та магичні дії*: напускати ману, замовляти зуби, як рукою зняло, встати на ліву ногу, виносити сміття з хати; *усталені казкові звороти*: за щучим велінням, за тридев'ять земель, тримати за хвіст жар-птицю, скоро казка мовиться; *Фразеологізми з назвами тварин*: заяча душа, хитрий лис, кіт наплакав, показувати пазурі, птах високого польоту, розправляти крила, звити гніздо, курям на сміх; *іншомовні запозичення*: буря в склянці води, перейти Рубікон, дамоклів меч, драконівські закони, вогонь Прометея тощо. До найважливіших джерел таких сталих словосполучень належать античні міфи. *Біблійного походження*: наріжний камінь, Содом і Гоморра, альфа й омега, у поті чола, око за око, друге

пришестя, земля обітована, камінь спотикання, вавилонська вежа, вавилонське стовпотворіння тощо.

Словник найуживаніших фразеологізмів

А

Аби з рук – неохайно, недбало
Авгієві стайні – крайній безпорядок, безлад, щось занедбане
Аж дим іде – інтенсивно
Аж до неба – дуже сильно
Альма-матер – місце, де здобувають освіту та виховання.
Альфа і омега – початок і кінець, основне, найголовніше
Ані рудої миші – безлюдно
Аріаднина нитка - дороговказ, допомога, порятунок.
Ахіллесова п'ята – слабке, вразливе місце

Б

Бавитися з вогнем – поводитися необмежено
Байдики бити – ледарювати, нічого не робити.
Бальзаківський вік – жінка у віці 30-40 років (жартівливо)
Бачити смаленого вовка – потрапляти в небезпечні ситуації; бути досвідченим
Без задніх ніг – міцно (спати)
Без тижня день - недавно
Берегти як зіницю ока – оберігати, старанно доглядати, охороняти когось
Березова каша (всипати березової каші) – покарання за провину (жартівливо)
Бити лихом об землю – не зважати на сумні обставини, не журитися
Бити у хвіст і в гриву – дуже старатися, сильно діяти
Бити чолом – кланятися комусь, звертатися із проханням
Бити по кишені – завдавати матеріальних збитків
Битий жак (вовк) - досвідчена людина
Бігати як курка з яйцем – приділяти незаслужену увагу
Біла ворона – дивак, людина, яка своєю поведінкою, зовнішністю сильно відрізняється від усіх
Біла пляма – щось невідоме, недосліджене
Білий тиждень – прибирання, дрібний ремонт, наведення порядку, чистоти
Бісики пускати – дивитися на когось грайливо, залицятися
Білими нитками шитий – невміло замаскований, виконаний
Бісова личина – недобра, підступна людина
Блискавки метати – дуже дратуватися, сердитися
Брати за решето – обмовляти когось, перемивати кісточки
Блудний син – людина, що вчинила гріх, проте потім розкаялася в цьому
Брати бика за роги – діяти рішуче, енергійно
Брати за горлянку – сильно до когось причепитися
Брати за душу – дуже хвилювати
Брати на кпини – насміхатися з когось
Брати під обстріл – критикувати когось
Бути на коні – мати успіх
Бути на сьомому небі – дуже радіти

В

Вавилонське стовпотворіння – безладдя, сум'яття, метушня
Важкий на підйом – ледачий, повільний
Важкий на руку – сувора людина, яка може покарати

Важким духом дихати – гніватися
Вбивати в колодочки – підростати
Велика цяця – дуже пихата, горда людина
Веремію закрутити – затіяти щось неприємне, зчинити сум'яття
Взяти голими руками – легко добитися чогось, зробити нескладну справу.
Вибити з сідла – позбавити когось упевненості в собі
Вивести на чисту воду – викрити когось у нечесних діях
Викинути колінце – здійснити щось несподіване.
Викладати карти – розповідати, нічого не приховуючи.
Вилами по воді писано – невідомо, як буде; невизначеність чогось у майбутньому
Виливати душу – відверто висловлювати почуття
Випити гірку чашу – сильно настраждатися
Вискалити зуби – сміятися.
Вискочити на суше – уникнути покарання.
Вискочити як Пилип з конопель – несподівано, зненацька, недоречно
Високо нести голову – бути гордою людиною
Витикати носа – показуватися, з'являтися.
Витрачати порох – докладати всіх зусиль для досягнення якоїсь мети.
Витрішки продавати – дивитися на когось із надмірною цікавістю
Від букви до букви – від початку до кінця, дуже уважно
Відвести душу – відверто поговорити, довіритися.
Віддати пальму першості – визнати чийось перевагу
Вітер у голові – несерйозний, легковажний
Воду решетом носити – даремно витрачати сили
В пух і прах – повністю
Вуха пухнуть – нестерпно слухати когось

Г

Ганяти вітер по світу – ледарювати.
Гарбуза дати – відмовити тому, хто сватається
Геркулесові стовпи – кінцева межа, край
Годувати жданиками – обіцяти, проте не виконувати обіцянки.
Гордіїв вузол – заплутані питання, складне переплетіння різних обставин, проблем
Горобина ніч – темна ніч із дощем, градом, блискавицями
Грати очима – кокетувати, загравати з кимось
Гртіти чуба – виконувати важку роботу, докладати багато зусиль

Д

Давати відкоша – виявляти сильну протидію, різко відповідати, гостро заперечувати
Давати хropaка – спати
Дамоклів меч – постійна загроза, небезпека
Дати гарбуза – відмовити (під час сватання)
Дістати на горіхи – отримати покарання
Два чоботи на одну ногу – люди, схожі між собою світоглядом.
Дерти кирпу – триматися пихато, гордовито
Десята вода на киселі – дуже далека рідня
Дивитися вовком – дивитися неприязно, сердитися
Дістати відкоша – отримати відмову
До душі припадати – подобатися
Драконівські закони – несправедливі, вкрай жорстокі закони
Дрижаки хапати – мерзнути, перебувати в нервовому стані.
Друге пришестья – нова несподівана поява якоїсь людини
Дуба врізати - померти
Душа в душу – жити дружно
Душею наложити - померти

Душі не чути – самовіддано любити.

Е

Езопівська мова – таємний, прихований зміст

Є

Єгипетська кара – жахливе нещастя, жорстоке покарання

Ж

Жити в Бога (Христа) за пазухою – бути щасливим, жити безтурботно

Жувати жуїку – набридливо повторювати те саме.

З

Заговорювати зуби – задурювати голову комусь

Загрібати жар чужими руками – привласнювати наслідки чужої праці.

Заливати за шкуру сала – дошкуляти комусь.

Замазати рота – змусити замовкнути.

Замилювати очі – обдурювати кого-небудь.

Замітати сліди – приховувати щось

Зарубати на носі – запам'ятати

Заткнути за пояс – перевершити когось

За тридев'ять земель – далеко

За холодну воду не братися – ледарювати

За царя Гороха – дуже давно

Зачепити за живе – дошкулити, образити.

Заяча душа – боязка людина.

Збити з пантелику – заплутати когось

Збитися з пуття – почати поводити себе аморально

Земля обітована – омріяний, чудовий край; заповітна мета.

Зісти собаку (вовка, муху)- набути великого досвіду в справі

З легким серцем – без роздумів, без тривоги.

Змішати з землею – принизити.

Знати як облупленого (знати як своїх п'ять пальців) – дуже добре когось знати

Знову за рибу гроші – наполягати на чомусь, настирливо домагатися, повторювати те саме

Золота молодь – діти з дуже заможних сімей, що поводять себе нахабно, впевнені у своїй безкарності.

Золоте правило – найкраща в усіх випадках форма поведінки

Золоті верби ростуть – нічого путнього не виходить

З-під ринви на дощ – потрапити з однієї неприємності в іншу, ще гіршу

З себе вискакувати – дуже старатися

І

І в ступі не втовкти – неможливо розібратися в чііх-небудь непослідовних діях.

К

Кадити фіміам – улесливо прославляти когось, звеличувати його

Каїнова печать – братовбивчий злочин

Каліф на годину – людина, що отримала владу на короткий відтінок часу.

Камінь спотикання – джерело суперечностей, проблем

Колоти очі – докоряти за щось

Копилити губу – пишатися

Крапля в морі – дуже мало

Кривити душею – бути нещирим

Кров з молоком – молодий та здоровий

Крутитися на язиці – дуже хочеться сказати

Крутитися, як білка в колесі – бути постійно зайнятим.

Л

Ламаний гріш – нікуди не годиться.

Ламати слово – відмовлятися від сказаного

Ледве ноги нести – сильно втомитися
Лепта вдовиці – порівняно невеликий внесок у якусь спільну справу.
Ляси точити – вести порожні розмови

М

Мастити п'яти салом – підлещуватися до когось.
Мати олію в голові – бути розумним.
Міняти шило на швайку – робити зміни без користі.
Муки Тантала – жахливі страждання.

Н

На вербі груші – нісенітниця, дурниця
На голові ходити – пустувати, бешкетувати, гратися
На голову вилізти – поводитися зухвало
Накивати п'ятами – утекти
Накрити мокрим рядном – накинутися на когось з погрозами, докорами
Наливатися кров'ю – червоніти від злості, напруження.
На ноги поставити – виховати когось
Наріжний камінь – основа, базис чогось.
Не бачити лісу за деревами – не помічати головного
Не ликом шитий – досвідчений
Немов з мармуру виструганий – величний.
Неопалима купина – щось безсмертне, незнищенне
Не покладати рук – працювати багато й старанно.
Не обібрися лиха – мати багато клопоту
Нести тяжкий хрест – мати великі труднощі через щось у житті, докладати багатьох зусиль через це.
Ні за цапову душу – цілком даремно
Ні риба ні м'ясо (ні Богові свічка ні чортові кочерга) – сірий, посередній, ніякий.
Ні сіло ні впало – несподівано.
Ні тепер ні в четвер – ніколи, ні за яких обставин

О

Обдерти як липку – все забрати у когось
Обітована земля – омріяний край, заповітна мета
Одним махом – одразу
Око за око – помститися комусь
Останній з могікан – найстаріший, останній у своєму роді представник покоління.

П

Пальці знати – зробити щось недбало, невміло
Пахне смаленим – загрожує небезпека
Пашіти вогнем – дуже соромитися
Пекти раків – червоніти від сорому
Перейти рубікон – зробити вирішальний крок, прийняти безповоротне рішення
Підсунути свиню – зробити неприємність
Попасти на слизьке – потрапити в дуже погане, скрутне становище
Порости в пір'я – змужніти, набратися сил
Пороху не видумає – має слабкі, пересічні здібності
По самі вуха - дуже сильно
По струні ходити – підкорятися, виконувати всі побажання когось
Правити теревені – забагато балакати
Прибирати до рук - привласнювати
Прикусити(проковтнути) язика – замовкнути
Приставати реп'яхом – сильно чіплятися до когось
Притча во язицех – об'єкт постійних пересудів
Продавати зуби – сміятися.

Прокрустове ложе – надумана мірка, під яку підганяють явища, різні за своєю природою.
Проходити червоною ниткою – бути провідною думкою
П'ятами накивати - втекти
П'яте колесо у возі – щось зайве, непотрібне

P

Рожеві окуляри - наївність
Розбити глек – посваритися
Розуму не позичати – розумна людина
Руки нагріти – нажитися в нечесний спосіб
Руки опускаються – втратити інтерес до чогось, стати бездіяльним
Руки сверблять – дуже кортить
Рукою сягнути – дуже близько
Ряст топтати – жити

C

Світити ребрами – голодувати, бути дуже худим, бідувати.
Сидіти на двох стільцях – поділяти дві зовсім різні думки, належати одночасно до двох ворожих таборів.
Сізіфова праця – важка, безкінечна, виснажлива, проте безрезультатна праця
Сіль землі – найкращі представники певної суспільної групи
Сім п'ятниць на тиждень – часто й легко змінювати свої погляди
Сісти на голову – знахабніти, зловживати чийось прихильним ставленням
Собаку з'їсти (на чомусь) – мати великий досвід
Содом і Гоморра – місце жахливої розпусти
Скорчити Лазаря – прикинутися нещасним, безпомічним
Слів на вітер не кидати – бути відповідальним, дотримуватися обіцянок
Співати дифірамби – вихваляти
Спіймати облизня – залишитися ні з чим, зазнати поразки.
Спочивати на лаврах – користуватися попередніми успіхами
Спуститися з небес на землю – зрозуміти справжній стан справ
Стояти горою – дуже сильно когось підтримувати
Стояти над душею – сильно надокучати комусь
Стріляний горобець – досвідчена людина, яка багато пригод зазнала в житті.

T

Танталові муки – жахливі, нестерпні страждання
Тінь кидати – говорити щось погане про людину, таке, що викликає до неї підозру
Тримати камінь за пазухою – мати злість (образу) на когось
Тягти жили – експлуатувати, визискувати когось.

У

Укрутити хвоста – приборкати, домогтися послуху.
У поті чола – тяжко працювати
У рот води набрати – бути дуже мовчазним
У свинячий (собачий голос) – несвоечасно, дуже пізно
У свою шкуру не потовпитися – бути дуже товстим.
Ускочити вище халяв – потрапити в дуже неприємне становище
Уставляти клепку – повчати, напучувати когось
Уставляти палиці в колеса – заважати.

X

Ходити в шорах (ходити на поводку) – беззаперечно слухатися когось, бути залежним
Ходити по миру – жебракувати, просити милостиню
Ходити ходором – хитатися, сильно рухатися
Хома невірний – людина, яка в усьому сумнівається, нікому не вірить
Хоч в око стрель – дуже темно

Хоч голки збирай – ясно, добре видно
Хоч греблю гати – дуже багато
Хоч з лиця воду пий – дуже вродливий
Хоч кіл на голові теши – вперта, неслухняна людина
Хоч конем грай – дуже просторо
Хоч мак сій – тихо
Хоч у вухо бгай (хоч до рани прикладай) – спокійна людина, м'якої вдачі

Ч

Через дорогу навприсядки – не мати прямих родинних зв'язків
Через пень колоду – недбало, абияк
Чухати потилицю – задумуватися.

Ш

Шукати вчорашнього дня - марно сподіватися повернути те, чого вже немає.

Я

Яблуко розбрату – причина сварки, ворожнечі
Язик без кісток – занадто балакуча людина
Як горохом об стіну (як з гуски вода) – не можна вплинути на когось через його впертість
Як горох при дорозі – беззахисна людина
Як за водою піти – зникнути безслідно.
Як за гріш маку – дуже багато; про щось мало коштовне
Як із рогу достатку – невичерпно, у дуже великій кількості
Як кіт наплакав – дуже мало
Як корова язиком злизала – несподівано безслідно зникнути
Як мокре горить – дуже повільно
Як муха в окропі – про моторну, рухливу людину
Як сніг на голову (як Пилип із конопель) – несподівано, раптово
Як собака на снізі – ні собі, ні іншим